

Spelen met kleuren

In het vorige nummer van Down+Up verscheen het eerste uit een reeks artikelen over Early Intervention. In ieder artikel wordt een thema uit Kleine Stapjes onder de loep genomen, dat betrekking heeft op de ontwikkeling van taal en denken. Deze keer is dat het aanleren van de kleuren. De eerste woorden die een kind leert begrijpen zijn namen voor personen, dingen en activiteiten, zoals mama, bal, boterham, drinken. Een stapje verder is het onderscheiden van eigenschappen van voorwerpen. Eén van die eigenschappen is de kleur: Het is niet alleen een bal, maar het is een rode bal. Andere eigenschappen die je aan een voorwerp kunt onderscheiden zijn bijvoorbeeld vorm, grootte, materiaal, gewicht of hoeveelheid. Een eigenschap is een abstracter begrip omdat het niet aan een concreet voorwerp gekoppeld is: Een bal kan rood zijn, maar een auto of vrucht ook. Een bal of auto kan ook een andere kleur hebben. Sommige dingen hebben wel vaak dezelfde kleur, zoals een banaan, een grasveld, de zon, een tomaat. • tekst Hedianne Bosch, Amstelveen, foto's Hedianne Bosch, Rob Goor

Als het kind vertrouwd raakt met de wereld van kleuren gaat het op een andere manier de wereld om zich heen ordenen. Het kan de voorwerpen die het ziet gaan vergelijken en bij elkaar gaan zoeken op kleur. Er wordt een nieuwe module in de hersenen aangelegd, een nieuw 'laatje' waar alle kennis met betrekking tot kleuren ingestopt wordt. Je zult ook merken dat het kind, als het eenmaal een paar kleuren kent, de volgende kleuren gemakkelijker leert. Dit komt omdat het nieuwe kleuren sneller een plaats kan geven in het al aanwezige 'laatje'.

Om het kind enthousiast te maken voor kleuren en er opmerkzaam op te maken, begin je zelf de kleuren actiever te benoemen. Je toont je eigen enthousiasme

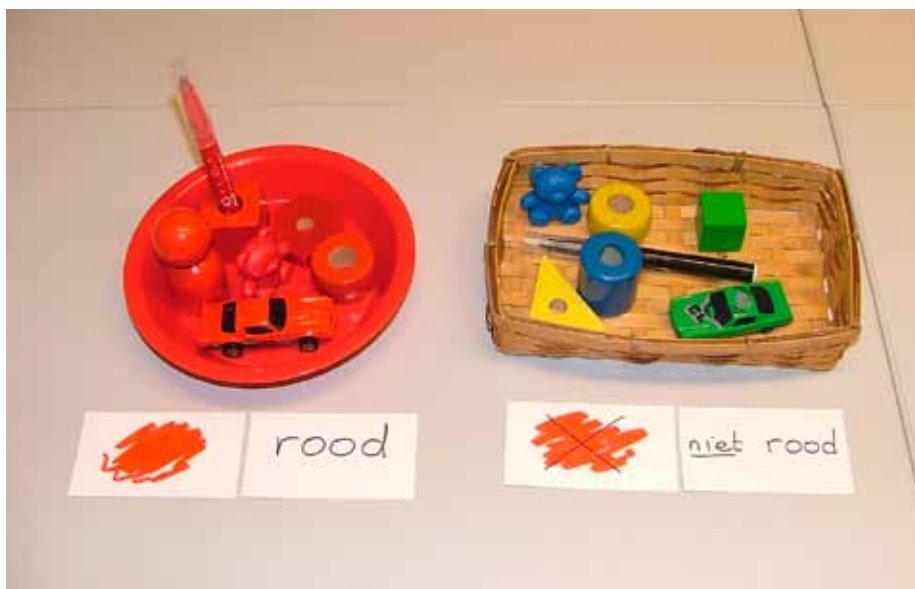
voor deze eigenschap van de dingen om je heen en zet als het ware een 'bril' op waardoor je alles op kleur gaat bekijken. Het valt je op wat er allemaal rood is in en om het huis en je benoemt dit actiever dan voorheen voor je kind. Het is niet de bedoeling dat je het kind voortdurend test op zijn of haar kennis van de kleuren. Geef zelf het goede voorbeeld door in het dagelijks leven kleuren te benoemen en bij alle speel-leeractiviteiten met betrekking tot kleuren goed voor te doen wat de bedoeling van het spel is. Praat over de lievelingskleur van het kind en van jezelf, laat het kind kiezen welk T-shirt het aan wil en benoem de kleur ervan: 'Je wilt het gele T-shirt, dat is een mooie kleur.' Benoem niet alleen de namen van de kleuren maar gebruik daarbij ook regelmatig het woord 'kleur'.

Voordat je de kleuren expliciet gaat aanleren moet je dus eerst belangstelling voor kleuren wekken bij het kind.

Bij het aanleren van de kleuren is het aan te raden steeds één kleur te kiezen die je enkele weken benadrukt en expliciet aanleert. Dit is niet voor alle kinderen met Downsyndroom noodzakelijk, maar veel kinderen zullen op deze manier de kleuren sneller leren. Als je alle basiskleuren tegelijk gaat aanleren bestaat de kans dat het kind de namen van de kleuren door elkaar gaat halen of niet in staat is deze te onthouden. Je kunt dus één kleur kiezen om mee te beginnen. Hier wordt rood als eerste behandeld, maar je kunt ook met een andere kleur beginnen. Vanzelfsprekend kun je in dagelijkse situaties ook andere kleuren benoemen, maar richt je bij de speel-leeractiviteiten alleen op die ene gekozen kleur.

Eén kleur aanleren: rood

Zoek in en om je huis naar rode voorwerpen. Je vindt ze in de ijskast, op de fruitschaal, in de kledingkast, in de blokkendoos, in de schuur of de tuin. Als je samen met het kind met blokken aan het bouwen bent kun je zelf een voorkeur voor de rode blokken tonen. Vraag het kind je te helpen nog meer rode blokken te vinden, maar wijs ze aan als het kind ze niet zelf weet te vinden. Als je gebaren gebruikt met je kind, kun je het gebaar voor 'rood' introduceren. Wijs op je lippen: die zijn ook rood. Laat het kind deelnemen aan activiteiten waarbij jij de kleur rood kiest en benoemt, maar zonder kennis van het kind te eisen.

Tijdens het tekenen kies je een rode stift, tijdens het spelen met de garage de rode auto. Je benoemt deze met meer nadruk. Misschien gaat het kind je wel helpen bij het zoeken naar nog een rood blok of een rood autootje. Of naar de andere rode sok in de la met sokken. Je kunt liedjes zingen om de kleur rood onder de aandacht te brengen, zoals 'Clowntje heeft een rode neus' of 'Op een grote paddestoel'.

Nadat je de belangstelling voor de kleur rood gewekt hebt, ga je het kind deze kleur expliciet aanleren. De stappen van het matchen, sorteren, kiezen en benoemen worden hieronder toegelicht.

Stap 1: Sorteren zonder keuze

Om als opvoeder zélf de kleur rood vaak voor het kind te kunnen benoemen kun je het rode voorwerpen laten sorteren in een bakje. Sorteren is hetzelfde als matchen, alleen gaat het bij matchen om twee voorwerpen die je bij elkaar zoekt en bij sorteren om meerdere voorwerpen.

Het kunnen eventueel identieke voorwerpen zijn, zoals autootjes, blokjes, kralen of beertjes. Maar het kunnen ook verschillende voorwerpjes zijn. Leg een rood velletje papier in een plastic bakje of nog beter: gebruik een rood bakje. Geef het kind een voorwerpje en benoem dit: 'Dit is een rode beer. Leg jij de rode beer in het rode bakje? Rood bij rood.' Dit haal je bij de volgende voorwerpen.

Het kind hoeft niet te kiezen, want er is maar één mogelijkheid. Het kan het dus

alleen maar goed doen. Dit noemen we 'errorless learning': leren zonder fouten. Het spel wordt spannender als je het kind de voorwerpen laat grabbelen uit een zakje of doosje.

Stap 2: Matchen en sorteren met rode en niet-rode voorwerpen

Gebruik nu twee bakjes. In het ene bakje komen alle rode voorwerpen, in het andere bakje alle voorwerpen die niet rood zijn. Het gaat niet om het benoemen van de andere kleuren, leg de nadruk op 'rood of niet-rood'.

Door rood en de andere kleuren met elkaar te vergelijken gaat het kind de naam 'rood' op de juiste manier aan de kleur rood koppelen.

In plaats van willekeurige voorwerpen in bakjes te sorteren, kun je ook bij elkaar horende voorwerpen gebruiken. Dit motiveert kinderen vaak omdat het oefenen zo verbonden wordt met fantasiespel. Voorbeelden zijn: de rode pop in het rode bedje, de rode auto in de rode garage, de rode kop op de rode schotel.

Andere spelletjes, waarbij het kind rood bij rood kan sorteren zijn:

- Kralen aanrijgen (de rode kralen worden aangeregen, de andere in een bakje gedaan)

- Blokkentoren maken (de niet-rode blokken 'gooi' je in een bak, met de rode maak je de toren)

- In plaats van voorwerpen kun je ook plaatjes gebruiken. Je kunt foto's van bekende voorwerpen uit het huis nemen.

Het kind zoekt de foto's van rode voorwerpen bij elkaar.

Stap 3: Rood kiezen

Op een gegeven moment gaat het kind het woord 'rood' onthouden en koppelen aan de kleur van de voorwerpen. In deze stap ga je kijken of het kind dit al kan en anders ga je het kind helpen dit te leren.

Leg steeds een rood voorwerp en een voorwerp dat niet rood is voor het kind neer. Het kind heeft dus keuze uit twee voorwerpen. Vraag het kind 'de rode' te pakken. Je kunt hiervoor identieke voorwerpen nemen, zoals blokjes, kralen of potloden. Als het kind het niet weet kun je het rode voorwerp naar voren schuiven zodat het toch de goede kleur kiest. Zet de twee voorwerpen nogmaals neer en kijk of het kind het dan zelf goed doet. Vervolgens kun je de twee voorwerpen van positie wisselen en het kind nog eens vragen de rode te kiezen.

Tussen matchen en kiezen

Als het kind de kleur rood wel goed kan matchen of sorteren, maar niet kan kiezen, dan moet je hier wat meer aandacht aan besteden. Het kind slaat het begrip 'rood' kennelijk niet actief genoeg in het geheugen op. Je kunt het kind een handje helpen door de volgende tussenstap aan te bieden:

Zet twee identieke voorwerpjes neer, bijvoorbeeld blokjes. De ene is rood, de andere niet rood. Neem nu een tweede rood blokje en laat dit kort aan het kind

zien. Benoem het: 'Kijk goed, dit is rood'. Stop het blokje dan weg, bijvoorbeeld achter je rug, en vraag het kind het rode blokje op tafel te pakken. Omdat het kind de kleur rood net nog gezien heeft is de kans groot dat het dit nog heeft onthouden en de juiste kleur kiest.

Na deze tussenstap ga je weer terug naar de hier boven genoemde stap.

Wanneer het kind de kleur rood goed gekozen heeft kun je natuurlijk een korte belonende activiteit laten volgen. Het kind mag misschien het rode voorwerp door het gat in een emmer met deksel laten vallen of er iets functioneels mee doen, zoals een rood blok op de rode toren zetten of met het rode potlood de clownsneus op een kleurplaat inkleuren.

Om het 'kiezen' leuk en afwisselend te maken, kun je diverse spelvormen inzetten. Ik noem hier drie voorbeelden:

Auto van de racebaan

In de speelgoedhandel heb je banen met auto's of ballen die via een zigzagbaan naar beneden rollen. Als het kind dit leuk vindt kun je het steeds twee auto's of ballen aangeven en zeggen: 'De rode auto mag van de baan, pak maar de rode'. Als het kind goed gekozen heeft mag het als beloning de auto of bal laten roetsjen.

Speurtocht naar rood

Leg in het huis op zichtbare plekken rode voorwerpen neer. Voorbeelden zijn: kledingstukken, duploblokjes, autootjes, potloden of stiften, potje aardbeienjam, rode envelop, etc. Ga samen in huis op zoek naar rode dingen en verzamel ze bijvoorbeeld op een rood dienblad, in een rode hoepel of op een rood vel papier of rode lap. Zo kan het kind de gevonden voorwerpen vergelijken met de opdracht: 'Is het hetzelfde? Ja het is rood.'

Rood 'vissen'

Knip uit dik papier in verschillende kleuren vissen. Doe om elke vis een paperclip. Leg de vissen op een dienblad of in een afwasteil. Gebruik een hengel met een magneetje eraan. Vraag het kind alle rode vissen met de hengel uit het 'water' te halen.

Stap 4: Rood benoemen

Vanaf het begin af aan benoem je de kleur die je wilt aanleren vaker en met meer nadruk. Het kind heeft het woord 'rood' dus heel vaak van je gehoord. Terwijl je met matchen, sorteren en kiezen bezig bent kun je ook al proberen het kind uit te lokken het woord 'rood' zelf te zeggen. Zeg het steeds goed voor, terwijl het kind naar je mondbeweging kan kijken. Maak eventueel het gebaar voor 'rood' erbij. Soms gaat het kind al snel zelf de kleur benoemen, in imitatie van jou of spontaan tijdens de dag.

In het Kleine Stapjes programma worden de volgende taken genoemd met betrekking tot het aanleren van de basiskleuren:

2 - 3 jaar

FM.J.83

Zoekt kleuren bij elkaar, keuze uit twee

FM.J.84

Zoekt kleuren bij elkaar, keuze uit twee, vier verschillende kleuren

3 - 4 jaar

FM.J.109

Zoekt kleuren bij elkaar, keuze uit vier

FM.J.110

Maakt een kleurpatroon met vier blokken

FM.J.115

Kiest kleuren, keuze uit vier

FM.J.116

Sorteert kleuren, keuze uit vier

4 - 5 jaar

FM.J.145

Noemt de kleuren van vier verschillend gekleurde voorwerpen

FM.J.146

Kiest vier voorwerpen met een bepaalde kleur uit zijn omgeving

FM.J.147

Noemt de kleur van vier verschillend gekleurde voorwerpen in de omgeving

FM.H.150

Herhaalt een patroon dat uit drie gekleurde blokken bestaat door de reeks af te maken.

Darryl van Rhemen (3) kiest kleur, samen met zijn moeder Meriam.

Een belangrijk hulpmiddel voor het gaan benoemen van de kleur is het aanbieden van het geschreven woord. Bied de woordkaart regelmatig aan in combinatie met het benoemen. Je kunt het woordkaartje eventueel naast je mond houden, zodat het kind op het woord let en tevens naar je mondbeweging kijkt. Geef het kind wel de tijd die informatie te verwerken.

Je kunt het kind een beetje aanmoedigen de kleur te benoemen door af en toe te vragen: 'Welke kleur is de bal? De bal is'. Daarbij mag je in het begin best voorzegggen of alleen een hint geven door bijvoorbeeld het gebaar te maken of 'rrrr...' te zeggen.

Om het uitspreken van het woord 'rood' te bevorderen kun je samen rode voorwerpen uit een zak grabbelen en steeds benoemen: 'de bal is rood, de auto is rood, de zakdoek is ... rood, etc.'. Je kunt dit eventueel ook 'zingen'.

Een ander spel om het woord uit te lokken is: Zet twee voorwerpjes, bijvoorbeeld

beeld beertjes op tafel, de ene rood, de andere niet-rood. Verstop nu het rode beertje achter een doos of iets anders. Vraag het kind welke er weg is. Als het kind niets zegt doe je een suggestie: 'Volgens mij is de rode weg, denk jij dat ook?' Vraag dan om 'rood' te gaan roepen, zodat het beertje terugkomt. Roep samen heel hard 'rooooooooood' (eventueel door het woordkaartje te lezen), en laat het beertje dan weer te voorschijn komen.

Hoe goed een kind het woord kan uitspreken hangt af van zijn of haar spraakontwikkeling en specifieke problemen. Waar het hier om gaat is dat het kind het woord 'rood' zodanig kan uitspreken dat het goed te onderscheiden is van de andere kleuren die het gaat leren. Dus als het 'oo' zegt en iedereen weet dat het kind daarmee 'rood' bedoelt, dan is dat prima. Later werk je dan toe naar het volledig goed uitgesproken woord. Zolang het kind weinig of onverstaanbaar spreekt blijven gebaren van groot belang voor de communicatie.

Meer kleuren aanleren: geel, blauw, groen

De vier basiskleuren zijn rood, geel, blauw en groen. Als je één van deze kleuren als eerste hebt aangeleerd kies je daarna voor een volgende basiskleur. Deze kun je op dezelfde wijze oefenen als de eerste kleur. Doorloop daarvoor de stappen genoemd in paragraaf 1.

Pas als het kind de kleur goed kent ga je de twee bekende kleuren expliciet samen aanbieden. Als je bijvoorbeeld blauw als tweede kleur hebt gekozen, bied je deze kleur eerst aan in spelvormen waarbij het om blauw of niet-blauw gaat. Pas als het kind blauw kan kiezen en benoemen geef je het kind opdrachten waarbij het moet kiezen tussen rood en blauw of beide kleuren afwisselend moet benoemen.

Wanneer je een derde kleur gaat aanleren zul je merken dat dit wat sneller gaat dan de vorige kleuren. Het kind heeft nu al een 'kapstokje' om de nieuwe kleur aan op te hangen, het weet waar het over gaat, waar het op moet letten. Je kunt de volgende kleur eerst apart aanleren, dan samen met of blauw of rood (dus keuze uit twee), en dan alle drie de kleuren samen aanbieden in spelletjes waarbij je sorteren, kiezen of benoemen oefent. De vierde basiskleur kan op vergelijkbare wijze worden aangeleerd. Uiteindelijk kan het kind deze kleuren rood, groen, geel en blauw afwisselend kiezen en benoemen.

Kleuren verkeerd benoemen

Wanneer een kind hardnekkig twee kleuren met elkaar verwart kun je deze twee kleuren een paar keer expliciet samen aanbieden. Stel dat het kind vaak 'blauw' tegen 'groen' zegt. Haal rood en geel dan even weg. Leg alleen blauwe en groene voorwerpen neer. Vraag het kind alleen de blauwe te kiezen. Na iedere

correcte keuze vraag je het kind de kleur te benoemen. Daarna mag het kind het voorwerp in een bakje leggen waarbij het woordkaartje 'blauw' ligt. Benoem dit ook nog eens. Vervolgens leg je alle voorwerpen weer terug op tafel en vraag je het kind stuk voor stuk de groene te kiezen. Na elk gekozen voorwerp benoemt het kind nog eens de kleur. Als het kind 'blauw' zegt tegen een groen voorwerp wijs je het op een blauw voorwerp en zegt 'Deze is blauw, maar deze is'. Wijs daarbij ook op het woordkaartje 'groen'.

Een belangrijke techniek voor het vlot en correct leren benoemen van de kleuren is het 'flitsen'. Laat het kind in redelijk tempo kleurkaarten zien, die het moet benoemen. Maak een set van bijvoorbeeld zes groene en zes blauwe kaarten. Hussel deze door elkaar en toon ze één voor één. Wanneer het kind de verkeerde benoemt plaats je snel de andere kleurkaart ernaast en laat het kind de kleur kiezen. Dit is gemakkelijker dan zelf benoemen. Meteen nadat het kind de kleur gekozen heeft vraag je het deze weer te benoemen. Dit zal nu waarschijnlijk beter gaan, omdat jij de kleur net nog gezegd hebt en deze dus beter oproepbaar is. Het kiezen kan dus als tussenstapje gebruikt worden tijdens het flitsen.

Een stapje verder

Als een kind flink op weg is met de kleuren kun je de kennis van de kleuren gaan uitbreiden en je kunt kleuren gaan combineren met andere leerdoelen. De verschillende mogelijkheden worden hieronder puntsgewijs genoemd.

- 1 Meer kleuren, zoals oranje, paars en zwart.
- 2 Kleurnuances, zoals lichtblauw en donkerblauw.

- 3 Kleurcombinaties, zoals 'zoek het blauw met rode huisje' (tussen de plaatjes).
- 4 Kleurpatronen, zoals een reeks blokken of kralen in het patroon rood-blauw-geel.
- 5 Het begrip 'niet': Leg drie rode voorwerpen en één niet-rode op een rij en vraag het kind het voorwerp dat niet rood is te pakken.
- 6 Gecombineerde opdrachten: Wanneer het kind ook vertrouwd is met andere eigenschappen van voorwerpen, kunnen hiermee complexe opdrachten gegeven worden, zoals 'pak de grote rode beer' of 'pak de blauwe cirkel'. Een andere vorm van complexe opdracht is 'pak de rode beer én de blauwe bal'.
- 7 Geheugenspelen, zoals memory, met paren kleurkaartjes, of 'Nijntje Kiekbob' (verkrijgbaar in de speelgoedwinkel).
- 8 Diverse spelvormen, zoals kleurenkwardet of kleurendomino.
- 9 Categoriënamen, zoals 'kleuren' en 'vormen'. Bijvoorbeeld: Leg een blauwe driehoek neer en vraag achtereenvolgens wat de kleur en de vorm is.

Tot slot

In dit artikel staat het aanleren van de kleuren centraal. Op vergelijkbare wijze kunnen kleine stapjes gemaakt worden in het aanleren van andere eigenschappen, zoals vorm en grootte. Wanneer het kind langzaam vooruit gaat is het belangrijk de oefeningen veelvuldig te herhalen en steeds op een voor het kind aantrekkelijke wijze te presenteren. Maak gebruik van materialen en spelvormen waarvan je weet dat het kind deze leuk vindt en koppel deze aan de leerdoelen die je gesteld hebt. In plaats van het kind alle rode afbeeldingen te laten aanwijzen kan het natuurlijk ook met een handpop alles wat rood is aantikken of 'een kusje' geven. Wanneer het kind niet graag aan tafel werkt, kan het misschien ook rode ballen of pitzakjes kiezen en in een emmer gooien. Je kunt het kind opdrachten laten uitvoeren, maar speel zelf ook mee en toon je eigen enthousiasme. Een goede interactie en plezier in het spel verhoogt het leereffect.

Hedienne Bosch werkt meer dan 15 jaar als pedagoog met kinderen met Downsyndroom en hun ouders. Zij is gespecialiseerd in het begeleiden van de cognitieve ontwikkeling en schoolse vaardigheden. Naast het ontwikkelen van de speciale rekenmethode De Rekenlijn voor kinderen met Downsyndroom, is zij ook auteur van de methode Leespraat, waarin alle stappen van het leren lezen om te leren praten uitvoerig worden toegelicht. Naast workshops over lezen en rekenen verzorgt zij ook workshops over Early Intervention. Voor meer informatie en data kunt u kijken op www.stichtingscope.nl.

